
OILA MUSTAHKAMLIGIDA QAYNONA VA KELIN MUNOSABATLARI (Andijon viloyati misolida)

M.B. Karimova

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti
"Gumanitar fanlar" kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'zbek oilalarida qaynona va kelin munosabatlarining ahamiyati, islomda ularning mavqei, qaynona va kelin vazifalari, ular o'rtasidagi kelishmovchiliklarning sabablari kabi masalalar o'rin olgan.

Kalit so'zlar: oila, qaynona kelin, xonadon, tarbiya.

ОТНОШЕНИЯ СТЕЩИ И НЕВЕСТИ В КРЕПКОЙ СЕМЬЕ (на примере Андижанской области)

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается значение отношений свекрови и невестки в узбекских семьях, их статус в исламе, обязанности свекрови и невестки, причины разногласий между ними.

Ключевые слова: семья, свекровь, квартира, воспитание.

MOTHER-IN-LAW AND BRIDE RELATIONSHIP IN FAMILY STRENGTH (on the example of Andijan region)

ABSTRACT

This article deals with the importance of mother-in-law and daughter-in-law relations in Uzbek families, their status in Islam, the duties of mother-in-law and daughter-in-law, and the causes of disagreements between them.

Keywords: family, mother-in-law, apartment, upbringing.

KIRISH

O'zbekistonda oilani rivojlantirishga global darajada Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror taraqqiyot maqsadlari doirasida, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 18 fevral kuni qabul qilingan "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni mamlakatda oilaga e'tibor, oilalar mustahkamligini ta'minlash orqali har bir insonning baxtli hayot kechirishini ta'minlashga qaratilgan davlat siyosati darajasida ekanligini ko'rish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbek oilasi va oilaviy munosabatlarida qaynona va kelin munosabatlari alohida ahamiyatga ega hisoblanadi. Qaynonaning o‘zbek oilasida o‘ziga xos vazifalari mavjud bo‘lib, uning asosiy xususiyatlari oiladagi ichki tartib-intizomni saqlash, o‘zaro munosabatlarni shakllantirish, kelinni “tarbiyalash” ga qaratilgan, desak mubolag‘a bo‘lmaydi [1: 116-117].

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf ta’kidlaganidek; “Qaynота va qaynona kuyovga ham, kelinga ham ota-ona o‘rnida bo‘ladi va ularning hurmatini joyiga qo‘yish hamda roziligini olishi vojibdir. Islom dini ota-ona kim bo‘lishidan qat’i nazar, ularni hurmat-ehtiroim qilishga buyuradi. Dunyoda islomchalik ota-onaning hurmatini yuqori qo‘ygan boshqa biror ta’limot, tuzum yo‘qdir” [3:155].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada etnologik tadqiqotlarda umum qabul qilingan qiyosiy va yaxlit tahlil, kuzatish, individual intervyu kabi usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oiladagi ma’naviy muhit yaxshiligini ifodalovchi ko‘rsatkichlardan biri-inoqlik, ahillik, totuvlikdir. Inoqlik oila a’zolari bir-birini hurmat qilishi, bir-biriga ishonishi va suyanishi natijasida yuzaga keladi. “Ma’naviy nosog‘lom oiladagi g‘ayritabiiy munosabatlar, nizolar, janjallar, turli kelishmovchiliklar oilada oila a’zolarining o‘rtasidagi bir-biriga nisbatan qo‘pollikning mavjudligi oiladagi jinoiy zo‘ravonlikning sodir etilishidagi asosiy manba bo‘lib hisoblanadi.

Darhaqiqat, oilada keksa avloddan mehnat tajribasini, ijtimoiy va oila – nikoh munosabatlarini, axloqiy tamoyillar tartibi o‘rganiladi. Bu esa o‘z navbatida qaynonaning ham oiladagi roli muhimligini ko‘rsatib beradi [2:94]. Buning tasdig‘ini “Qaynonali kelin – qarqara kelin, qaynonasiz kelin – masxara kelin” iborasida ham ifodalanganligini ko‘rish mumkin.

Niso surasining 23-oyatida nikohi harom bo‘lgan 13 toifa ayollarni sanab o‘tgan. Shular ichida mavzumizga tegishli 2 toifa bor. Ular: ya’ni: “(Sizlarga (nikohi) harom qilingan (ayol)lar – bu),...qaynonalaringiz, ... o‘z pushti kamaringizdan bo‘lgan o‘g‘illaringizning xotinlari...” dir. Bundan ko‘rinadiki, qaynота kelinga o‘z otasidek abadiy mahram, qaynona kuyovga o‘z onasidek abadiy mahram sanaladi.

Axborotchilarning e’tirof etishicha, oila tinchligi uchun qaynona va kelin o‘rtasidagi munosabatlar juda katta ahamiyatga ega bo‘lib, ular orasida o‘zaro murosaviy munosabatlar shakllanishi va bunda sabr-bardoshlilik, bir-birini tushunish,

hurmat qilish, urush-janjallarning oilaga keltiradigan zararini anglab yetishga erishish muhimligi aytiladi [4].

Qaynona kelin munosabatlari xususida soʻz yuritar ekanmiz Faxr-ul Banot Sibgʻatullox qizining “Oila saboqlari” nomli asaridagi quyidagi soʻzlar eʼtiborimizni tortdi: “Qaynona deb aytilganda kelinlarning, kelinlardan soʻz chiqqanda qaynonalarning yuzlarida bir sovuqlik taʼsiri taassufki, har uyda koʻrinmoqdadir”[5:96], degan soʻzlari bugungi kunda ham baʼzi qaynona va kelinlarning yuz ifodasini tasvirlaganday goʻyo. Ushbu asarda olim “tarbiya koʻrgan qiz qaynonasini ulugʻlab, unga hurmat ila ish qiluvni oʻzini bilgan qaynona ham kelinni suyuvni va yaxshi tutivni bilir”, deya oʻz fikrini davom ettiradi. Darhaqiqat qaynonalik ham kelinlik ham maʼsuliyat. Butunlay boshqa muhitda tarbiya topgan qizni oʻz qizi kabi qabul qilish, unga mehr berish, gʻamxoʻrlik koʻrsatish, kelinlarda esa ichki goʻzallikni, ahloqiy qiyofaning yetuk boʻlishi, qaynonasiga gʻamxoʻrlik koʻrsatishi ham katta fidoiylik talab qiladi.

Andijon viloyati oʻzbek xonadonlarida yaxshi tarbiya koʻrgan oilalarda qizlarni “issiq-sovuqqa” koʻnikishga oʻrgatadilar, oʻsha yerda murosa qilishga, qaynonasi bilan murosa qilib, xizmatini qilishga oʻrgatib borsalarda, baʼzi yoshlarda nikohgacha oilaviy hayotga, qaynonaga nisbatan salbiy tasavvurlar shakllangan boʻladi. Oila qurganlaridan soʻng kamchiliksiz inson boʻlmaganiday tasavvurlaridagi qaynonaga xos boʻlgan illatlarni hayotdagi qaynonadan topa boshlaydilar.

Oʻzbekistonning Buxoro, Jizzax, Qashqadaryo, Samarqand, Namangan, Toshkent viloyatlari hamda Qoraqalpogʻiston Respublikasi va Toshkent shahrida 1999 yilda “Ayol va huquq” mavzuida soʻrov oʻtkazilgan boʻlib [6:127], unga koʻra, oilada ayollar ustidan ruhiy jismoniy tajovuzning koʻp uchraydigan sabablaridan biri qaynona-kelin mojarosidir.

Andijon viloyati Buloqboshi tumanida aholi bilan boʻlgan suhbatda “Qaynona va kelin munosabatlarining oila mustahkamligiga taʼsiri qanday?” deb soʻraganimizda aksariyat axborotchilar oldingi qaynonalarning oʻz farzandlarining oilasi mustahkamligi uchun oʻzini fido qiluvchi ayollar boʻlganligi, hozirda ham bu toifadagi qaynonalar boʻlsada, baʼzi qaynonalar tomonidan kelinning uyidan vaqti-vaqti bilan “narsalar” kelib turmasa, sarpo va mebellari yaxshi boʻlmasa keliniga kun bermasdan hammaga quda-andalarini nazari “past” ekanidan noliydigan, keliniga qoʻpol muomala qiladigan qaynonalarning afsuski oramizda uchrayotganligini farqli jihatlar sifatida mahalla faollari tomonidan taʼkidlandi [7]. Jumladan, Yorboshi MFYda kuyov chet elda ishlash uchun ketib, u yerda yashirincha uylanib olgan. Kelin esa ikki farzandi bilan qaynonasi xonadonida, qaynona keliniga faqat

xizmatkor sifatida munosabatda bo'ldi. Kelinning sabrlari tugab qaynonaga gap qaytarganida kelinning tili uzunligi, gap qaytarishi kabi bahonalar bilan kelinni haydab yuboradi. Mahalla faollari bir necha marotaba yarashtirgani bilan davomli ketishlar oqibatida oilaga darz ketayotganligini, kuyov onasiga gap qaytargan kelin bilan yashashni xohlamayotganligi borasidagi ma'lumotlar yuqoridagi fikrimiz dalilidir.

Bunday holatlarni oldini olish maqsadida Buloqboshi tajribasi deya, viloyatda o'rnak sifatida targ'ib etilayotgan, FXDYo bo'limi mudirasi Usmonova Svetlana Mahkamovna tashabbusi bilan joriy etilgan usul, ya'ni, to'ydan oldin ikki tomon qudalari, kelin-kuyov, mahalla faollari ishtirokida keng doiradagi suhbatlarda oila mustahkamligi uchun har bir oila a'zolarining mas'ulligi uqtirib, o'zga xonadonda kelgan qizlarimizga ko'proq mehr berib, xalqimizga xos bo'lgan kechirimlilik fazilati borasida tushunchalar berib borilayotgani haqida Yorboshi mahalla faollaridan ma'lumotlar olindi. Shuning bilan birgalikda kelinlar bilan bo'lgan suhbat natijasiga ko'ra qaynonalari diniy kitoblar o'qisalarda, ularda ma'naviyatning yetishmayotganligi, qalbning "toza" emasligi yuqoridagi salbiy holatlarga sabab sifatida e'tirof etildi.

Ba'zan katta oilalarda ikki yoki undan ortiq kelinning bo'lishi ham turli kelishmovchiliklarni kelib chiqishiga sabab bo'ldi. Qaynonaning kelinlariga bir xil munosabatda bo'lmasligi natijasida qaynonaning didiga unchalik mos tushmagan kelin bilan o'rtada sovuqchilik tushib munosabatlarning keskinlashuviga olib keladi[8].

"Qaynona va kelin orasidagi mojaroni keltirib chiqarmaslik mumkinmi, buning uchun nima qilish kerak?" degan savolimizga, mahalla faollari buning uchun ularning birga yashamasliklari lozimligi birga yashasalar albatta muammolar kelib chiqishi muqarrar ekanligi, opa-singil birga yashasa ham kelishmovchiliklar bo'lishi lekin ular yaqin bo'lgani bois kechirilib ketishi, hozirda yoshlar o'z yaqinlaridek ko'rmayotganligi bois ham ularning gaplarini ko'tara olmay "og'ir" olayotganliklari natijada uzoqlashib yoki alohida boshqa ijaraga uy olib chiqib ketishlar orqali javob berayotganliklari borasida fikr bildirgan bo'lsalar, qolgan axborotchilar esa ayollar o'rtasida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish zarurligini ta'kidladilar.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni qayd etish lozimki, qaynonalar ham kelinlarga o'z farzandi kabi mehrini bersa, hadeb kelinlarining hatti-harakatlaridan ayb izlayvermasdan, maslahatchi Ona sifatida yordamlarini ayamasa, kelinlar ham qaynonalariga

nisbatan bag'rikeng va sabrli bo'lsalar oilalardagi ma'naviy muhit yaxshilanib, oila mustahkamligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Zero, oilaning mustahkamligiga kurash eng avvalo, oilani buzilishiga olib kelayotgan qaynona va kelin o'rtasidagi janjal va nizolarning kelib chiqish sababini oldini olishni ko'zlaydi.

REFERENCES

1. Sodiqova T. Mehr qolur. – T.: Mehnat, 1998. – B . 116-117.
2. Inomov Q. Oila osoyishtaligi – yurt tinchligi // Oila. №1. 2005. – B. 94.
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Ijtimoiy odob. – Toshkent: Hilol Nashr, 2020. 155-bet.
4. Dala yozuvlari. Andijon viloyati Buloqboshi tumani Nayman qishlog'i. 2008 yil.
5. Faxr-ul Banot Sibg'atulloq qizi. Oila saboqlari. Toshkent "Yozuvchi", 1992 yil. 96-bet.
6. Ubaydullayeva R., Baumgertner V. Ayol va huquq // Ijtimoiy fikr. Inson huquqlari. – Toshkent, 1999. – № 3-4 (7-8). – B. 124-127.
7. Dala yozuvlari. 2021 yil. Andijon viloyati Buloqboshi tumani.
8. Shoumarov G'., Rasulova Z. Oila ensiklopediyasi. – Toshkent: Ilm-Ziyo-Zakovat, 2016. 403-bet.